

Бекірова С.Е.

УДК 361:725.51

ОЦІНКА РІВНЯ РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСУ АР КРИМ**ВСТУП.**

Активізація розвитку рекреації в Україні, проголошення її однією з пріоритетних галузей розвитку економіки значно збільшили інтерес дослідників до цієї сфери. Серед вчених, що займаються дослідженням даного питання можна відзначити: Кобанець Л.А. [1,2], Казачковську Г.В. [3], Павленко І.Г. [4], В.К.Мамутова, А.І.Амоша [5], Гудзь П.В. [6], Шапгала О. [7], Шмагіна В.В., Харічков С.К. [8], Бережна І.В. [9], Лихіна Н.Д. [10], Павленко І.Г. [11], Снігова О.Ю.[12], Руденко В.П. [13], Т.П. Галушкіна, Л.І. Новосельська, О.О. Сударкіна [14] та інших.

На сучасному етапі розвитку доходи від санаторно-курортної діяльності в структурі ВВП, порівняно з іншими країнами, не істотні. Однак, при раціональній організації господарювання, постійному удосконаленні та модернізації інфраструктури, при відповідній рекламі пропонуваного продукту соціально-економічні вигоди від даного виду діяльності можуть бути значними.

Позитивні зміни в даній галузі можливі лише за умови усвідомлення необхідності впровадження передових механізмів регулювання в управлінні розвитком санаторно-курортного комплексу з метою забезпечення систематичного і реального управління господарською діяльністю в даній сфері.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ.

Завдяки унікальним та різноманітним рекреаційним ресурсам, представленими кліматичними, екологічними, ландшафтними, бальнеологічними, бальнеогрязевими, фітолікувальними, історико-археологічними, культурними складовим, а також вигідному географічному положенню та розвиненій транспортній інфраструктурі, АР Крим є регіоном з однією з найрозвиненіших мереж санаторно-курортних закладів країни.

Тому метою статті є дослідження економічного стану санаторно-курортного комплексу АР Крим.

РЕЗУЛЬТАТИ.

Найпривабливішими з точки зору сукупності компонентів і властивостей, які сприяють рекреаційній діяльності, є АР Крим та Закарпатська область (близько 30 %), Київська та Івано-Франківська (до 20%), Одеська та Львівська (близько 15%), Харківська (понад 15%) [12]. Згідно до праці Руденко В.П., питома вага рекреаційного потенціалу Криму 29,63, це один з найбільших показників [13]. Але рейтингова позиція півострова за ефективністю використання природно-ресурсного потенціалу лише 4 [14]. Однак, позитивним є той факт, що за прогнозними оцінками фахівців до 2026 р. підвищиться рівень освоєння та використання рекреаційного потенціалу України в цілому та її окремих областей, а саме: Вінницької, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької областей та АР Крим [12].

За кількістю обслужених екскурсантів Крим займає перше місце серед регіонів України, за кількістю обслужених іноземних туристів, а також за обсягами наданих туристичних послуг і платежів до бюджету від туристичної діяльності - друге місце. У Криму налічується 13 курортних регіонів, 656 санаторно-курортних, оздоровчих установ і туристських підприємств, що мають власну базу розміщення, а також більше 200 міні-готелів. Із загальної кількості підприємств комплексу близько 250 призначені для цілолітнього функціонування, близько 400 – сезонні [15].

За даними Міністерства курортів і туризму Криму, кількість відпочиваючих в Криму в сезон 2010 року склало 5400 тис. чол., Що на 14,5% перевищує показник 2009 року, коли на півострові було зафіксовано 4890,6 тис. відпочиваючих (для порівняння - 2008 р. - 5625,9 тис. чол.). Організовано в здравницях відпочили (за даними виконкомів і райдержадміністрацій курортних регіонів) 935,5 тисячі осіб (у 2009 році - 1017,5 тис. чол, в 2008 р. - 1205,0 тис. чол.) [16].

По даним Асоціації курортів Криму у 2011 році приїхало лише 70% відпочиваючих від кількості 2010 року. Незважаючи на це, сезон був хорошим в фінансовому плані, в курортних регіонах сума зборів у місцеві бюджети перевищила показники 2010 року. Це відбулося завдяки тому було переглянуто порядок і механізм справляння туристичного збору, за рахунок чого було виведено з тіні приватні готелі та пансіонати. За даними уряду, по Криму, податкові надходження від туристичної сфери збільшилися на 17% [17].

На 12 вересня 2011 Крим відвідали 5млн. туристів. Мінкурортів і туризму АРК зазначили, що більшість туристів – 67% - вибирають Крим через лікувальні властивості кримського клімату, для 36% туристів важливим стала невисока вартість услуг [18]. На наш погляд, рекреаційні послуги повинні бути розраховані на різні фінансові можливості рекреантів, тому діапазон і вартість надаваних рекреаційних послуг повинні бути розширені.

На 6 січня 2012 року в Криму з початку року відпочили майже 18 000 туристів, з них офіційно в здравницях і туристичних об'єктах відпочило 11 тис. 240 осіб. У 2011 році ця цифра склала 11 тис. 017 осіб. За інформацією Міністерства курортів і туризму Криму, найбільша кількість відпочиваючих зафіксовано в Ялті (4 тис. 982 туристів), Алушті (1 тис. 023), Саках (1 тис. 492) і Євпаторії (1 тис. 323). На автомобілях до Криму дісталися 3 тис. 832 людини (на 38,2% вище, ніж у 2011 році) [19].

За даними Держкомстату України у період з жовтня 2009р. по вересень 2010р. в АР Крим налічувалося 548 санаторно-курортних (оздоровчих) закладів з загальним ліжковим фондом 120,4 тис. місць у місяць максимального розгортання.

За останні десять років кількість закладів, які призначені для санаторного лікування та відпочинку збільшилось на 29 одиниць, поряд з цим спостерігалось зменшення їх ємності на 1%. За останні 5 років кількість закладів та їх ємність зменшились відповідно на 21 одиницю та 5,4%. Порівняно з 2008/09р. – зменшилась на 6 закладів. Ємність існуючої мережі санаторно-курортних закладів у місяць максимального розгортання проти 2000р. зменшилась на 1,0% та збільшилась проти 2008/09р. на 0,7%. За останні п'ять років найбільша ємність санаторно-курортних закладів відмічена у 2004/05р. – 127,2 тис. місць. Щорічні зміни у мережі та ємності оздоровчих закладів, частково, обумовлені формуванням конкурентоспроможності санаторно-курортного комплексу республіки.

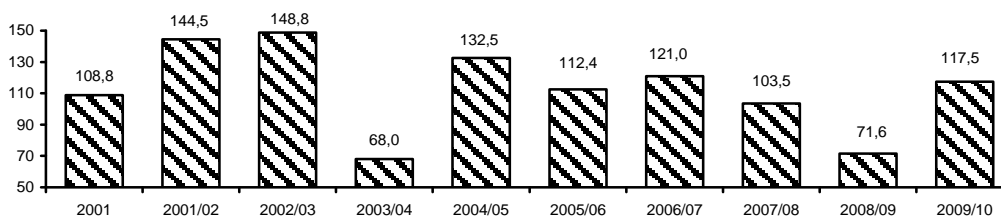
Із загальної кількості санаторно-курортних закладів АР Крим кожен восьмий, або 72 заклада на 7,1 тис. місць, не працювали протягом усього року. Сезонність діяльності є однією з найбільших проблем рекреаційного комплексу Криму. Однією з основних задач регулювання розвитку регіону є згладжування сезонності. Сезонні коливання в Криму настільки значні, що несприятливі погодні, політичні, санітарно-епідеміологічні умови одного з двох місяців курортного піка (липень, серпень) можуть істотно впливати на рівень річних доходів рекреаційної галузі. Тривалість курортного сезону можна розширити за допомогою модернізації інфраструктури та лікувально-оздоровчої бази, стабільної суспільно-політичної ситуації в регіоні, відповідної реклами, освоєння нових видів туризму, а також адекватної вартості рекреаційного продукту.

У 2009/10р. не працювали чверть загального числа санаторно-курортних закладів з причини відсутності коштів на експлуатацію, які не працювали протягом усього звітного періоду. Як і у попередніх роках, переважну більшість (73,6%) зазначених санаторно-курортних закладів складала бази відпочинку. Основні причини, з яких підприємства не працювали, – це перебування на капітальному ремонті, відсутність коштів на експлуатацію закладу, відсутність дозволів СЕС.

Всього з жовтня 2009р. по вересень 2010р. санаторно-курортні заклади автономії з метою санаторного лікування та відпочинку відвідало 888,9 тис. осіб, що більше проти 2000р. на 13,6%. Поряд з тим, у 2009/10р. це був найнижчий показник за останні три роки. У порівнянні з 2007/08р., у якому оздоровилось найбільша чисельність відвідувачів здравниць та закладів відпочинку АР Крим, чисельність оздоровлених зменшилась на 17,8%.

Загальна кількість ліжко-днів, проведених всіма оздоровленими у санаторно-курортних закладах, зменшилась проти 2009 року на 947,9 тис. ліжко-днів та у 2009/10р. становила 11513,2 тис. ліжко-днів. Внаслідок цього, тривалість відпочинку у закладах АР Крим зменшилась проти попереднього року і в середньому становила 13,0 днів (у 2007/08р. – 13,3 днів). Найбільша кількість днів перебування оздоровлених спостерігалась по закладах Кіровського району – 31 день, що пов'язане з функціонуванням на цієї території тільки санаторія для хворих на туберкульоз. Також займають провідні місця за кількістю днів перебування одного оздоровленого міста Саки (18 днів), Євпаторія (17 днів) та Ялта (13 днів), що також пов'язане з перевагою лікувального профілю цих курортних регіонів.

В 2009/10р. протягом 1–2 днів перебували у санаторно-курортних закладах АР Крим 31,1 тис. осіб. У порівнянні з 2000р. та 2008/09р. чисельність оздоровлених збільшилась у 2,5 раза та 17,5% відповідно. Збільшення кількості оздоровлених, які були охоплені короткотерміновим відпочинком, спостерігалось в усіх закладах оздоровлення та відпочинку, а найбільш суттєво це відмічено у будинках відпочинку на – на 59,4%.

Рис. 1. Темп зростання(зменшення) чисельності оздоровлених протягом 1–2 днів у санаторно-курортних закладах АР Крим (2010/2009 рік, відсотки, по даним Госкомстата України)

Коливання чисельності оздоровлених цієї категорії пов'язано організацією таких видів туризму як діловий, науковий та короткотерміновими святковими турами, проведення яких все більше розповсюджується на різні типи закладів оздоровлення та відпочинку. Із загальної чисельності відпочиваючих, охоплених короткотерміновим відпочинком, перебували у базах відпочинку АР Крим 34,6%, у санаторіях – 29,1% та кожний шостий – у пансіонатах відпочинку. Близько 44% рекреантів, що були охоплені короткотерміновим відпочинком, перебували у санаторно-курортних закладах м.Ялти, кожен шостий відвідував здравниці та заклади відпочинку м.Алушти.

Аналіз розподілу чисельності оздоровлених за строками перебування їх у санаторно-зкладах АР Крим свідчить, що абсолютна більшість відвідувачів рекреаційних закладів оздоровлювалась та відпочивала протягом тривалого часу.

З жовтня 2009р. по вересень 2010р. протягом тривалого часу у санаторно-курортних закладах АР Крим було оздоровлено 857,8 тис. осіб. У порівнянні з 2000р. чисельність довгостроково оздоровлених збільшилась на 11,4%, а проти попереднього року їх чисельність зменшилась на 2,6%. Зменшення кількості оздоровлених протягом тривалого часу в оздоровчих закладах у 2009/10р. відбувалося за рахунок кількості оздоровлених у санаторіях АР Крим. Поряд з тим, частка оздоровлених, які віддали перевагу санаторному лікуванню в АР Крим, у загальній кількості довгостроково оздоровлених у санаторіях України, проти 2008/09р. збільшилась та становила 37,3%. У Львівській та Одеській областях пройшли курс санаторного лікування 17,8% та 6,7% загальної кількості довгостроково оздоровлених у санаторіях України.

Автономна Республіка Крим – залишається провідним санаторно-курортним регіоном України, тому значна частина гостей кримського півострову відвідує його з метою санаторного лікування, медичної реабілітації, відновлення здоров'я та профілактики захворювань.

У 2009/10р. збереглась мережа та цілорічний ліжковий фонд здравниць різної спеціалізації і налічувала 150 закладів з цілорічним ліжковим фондом 38,7 тис. місць. У місяць максимального розгортання ємність існуючої мережі здравниць досягла 60,1 тис. місць. У порівнянні з 2008/09р. ємність цих закладів декілька збільшилась (на 0,7%).

Всього у 2009/10р. послугами здравниць скористалися 555,6 тис. осіб, або 62,5% загальної кількості оздоровлених у санаторно-курортних закладах АР Крим. У порівнянні з 2008/09р. кількість оздоровлених у зазначених закладах зменшилась на 40,4 тис. осіб. Зростання чисельності оздоровлених порівняно з 2009/10р. серед здравниць республіки спостерігалось лише у пансіонатах з лікуванням (на 1,2%) та курортної поліклініки – у 3 рази.

Перебування більшості гостей півострова протягом тривалого часу у здравницях пов'язане із проходженням курсу санаторного лікування. Тривалість перебування у санаторіях становила в середньому 16 днів.

Із загальної чисельності довгостроково оздоровлених у здравницях республіки 81,2% рекреантів, або 440,2 тис. осіб, пройшли лікування у санаторіях автономії. Крім того, 9,1 тис. рекреантів відпочили у санаторіях протягом 1–2 днів. У порівнянні з 2008/09р. кількість оздоровлених у санаторіях протягом 1–2 днів збільшилась на 44,9%, кількість оздоровлених протягом тривалого часу зменшилась на 8,0%. Слід визначити, що зменшення кількості оздоровлених протягом тривалого часу спостерігалось у більшості регіонів країни.

Серед міст та районів АР Крим санаторно-курортне спрямування характерне для міст Ялти, Євпаторії, Алушти та Саки, у санаторіях яких пройшли курс лікування та медичної реабілітації протягом тривалого часу понад 95% загальної чисельності оздоровлених у санаторіях. У 2009/10р. відмічено зменшення кількості оздоровлених у санаторіях зазначених регіонів, за винятком м.Саки (приріст становив 1,8%). Найбільший темп зменшення оздоровлених у санаторіях проти 2008/09р. спостерігався у містах Алушта (86,1%) та Євпаторія (86,7%). Разом з цим, зберегли свої позиції, за кількістю оздоровлених у санаторіях, міста Судак і Феодосія, де відмічено деяке збільшення кількості оздоровлених проти попереднього року на 3,1% та 1,3% відповідно. Євпаторія визначена як Всеукраїнська дитяча оздоровниця, де розміщено найбільша кількість дитячих санаторіїв країни. Торік протягом тривалого часу у санаторіях міста відновляють здоров'я понад третини дітей, оздоровлених у дитячих санаторіях України. На жаль, у 2009/10р. кількість оздоровлених дітей у санаторіях міста, у тому числі і у дитячих, зменшилась проти 2008/09р. відповідно на 18,7 тис. та 15,3 тис. дітей.

АР Крим завдяки своєрідності клімату та цілющим властивостям природи, традиційно, є найбільш сприятливим регіоном в країні для санаторно-курортного лікування, відновлення здоров'я та реабілітації хворих на туберкульоз.

На території республіки розташований кожний п'ятий санаторій фтизіатричної спеціалізації України. Приблизно 42% загальної чисельності хворих на туберкульоз у 2009 році, які мали можливість пройти курс санаторного лікування у фтизіатричних санаторіях України, були оздоровлені в АР Крим.

У 2009/10р. ємність 18 санаторіїв для хворих на туберкульоз у місяць максимального розгортання становила 3,9 тис. місць, з них 1,5 тис. припадає на 6 дитячих санаторіїв вказаної спеціалізації.

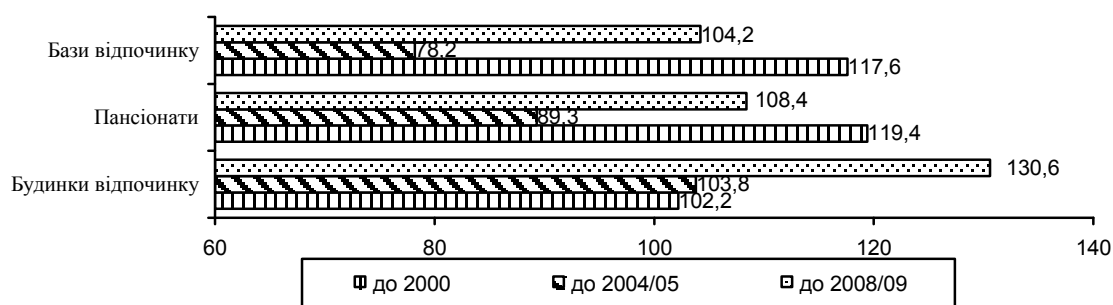
Протягом з жовтня 2009р. по вересень 2010р. у санаторіях фтизіатричної спеціалізації АР Крим пройшли курс санаторного лікування і профілактики захворювань протягом тривалого часу 41,1 тис. осіб, що у 1,4 більше проти 2000р. У порівнянні з минулим роком загальна чисельність оздоровлених зменшилась на 1,8 тис. осіб. Із загальної кількості оздоровлених у санаторіях фтизіатричної спеціалізації 38,4% були оздоровлені у дитячих санаторіях (включно з дорослими, які відпочивали у санаторіях разом з дітьми). Треба відмітити, що кількість оздоровлених у дитячих санаторіях хворих на туберкульоз в 2009/10р. збільшилась на 7,9% проти 2008/09р.

Провідним регіоном санаторного лікування дорослих хворих на туберкульоз є м.Ялта. У фтизіатричних закладах цього регіону відновлювали здоров'я 27,4 тис. осіб, або 27,8%, оздоровлених протягом тривалого часу у фтизіатричних санаторіях України. Найбільш сприятливим регіоном санаторного лікування дітей, хворих на туберкульоз, вважається м.Євпаторія, у санаторіях якої оздоровилось 11,4 тис. осіб, або кожний четвертий з числа загальної кількості оздоровлених у дитячих фтизіатричних санаторіях України.

Кримський півострів – це також одне з найвідоміших та найпривабливіших місць відпочинку в країні. Тому санаторно-курортні заклади Автономної Республіки Крим відвідують не тільки з метою санаторного лікування, а також з метою відпочинку з поєднанням кліматолікування.

У 2009 році в закладах відпочинку республіки відпочило більш чверті загальної чисельності відпочиваючих в Україні. Ємність існуючої мережі закладів відпочинку, а саме будинків, пансіонатів та баз відпочинку, у місяць максимального розгортання становила 60,2 ліжок (місць), що більше проти 2000р. та 2008/09р. відповідно на 2,6% та 0,7%.

Цілолітній ліжковий фонд закладів відпочинку у 2007/08р. становив більш 9,9 тис. ліжок (місць). У 2000р. та 2008/09р. цей показник становив відповідно 6,4 тис. та 10,1 тис. ліжок (місць).

Рис. 2. Темп зростання (зменшення) кількості оздоровлених у закладах відпочинку, за типами (відсотків, за даними Держкомстату України).

Будинки, пансіонати та бази відпочинку з жовтня 2009р. по вересень 2010р. відвідало 333,3 тис. осіб, з них 17,2 тис. дорослих та дітей відпочивали протягом 1–2 днів. У порівнянні з 2000р. та 2008/09р. кількість осіб, які відпочивали протягом тривалого часу та впродовж 1–2 днів у будинках, пансіонатах та базах відпочинку, збільшилась на 17,7% та 7,0% відповідно.

Абсолютна більшість рекреантів (94,8%) відвідували будинки, пансіонати та бази відпочинку півострову протягом тривалого часу. Середня тривалість перебування у закладах відпочинку автономії у 2009/10р. становила 10 днів.

Понад 65 тис. осіб, або 19,7% оздоровлених, які відвідували заклади відпочинку автономії, відпочивали у м.Алушта. Користуються також популярністю заклади відпочинку міст Ялти та Судаку. У них перебували відповідно 17,9% та 11,8% загальної чисельності рекреантів, які відпочивали у домах, пансіонатах та базах відпочинку республіки.

Кримський півострів викликає зацікавленість у іноземних громадян. Певна частина гостей нашої країни відвідують її з метою санаторно-курортного лікування, оздоровлення та відпочинку. У 2009 році у здравницях та закладах відпочинку автономії перебувало дві третини усіх іноземців, які відвідали оздоровчі заклади України. Усього у 2009/10р. санаторно-курортні (оздоровчі) заклади республіки відвідали 260,0 тис. іноземних громадян, або 29,2% загальної кількості оздоровлених у АР Крим. Загальна чисельність іноземців, які пройшли курс санаторного лікування, оздоровились та відпочили у санаторно-курортних (оздоровчих) закладах АР Крим, збільшилась проти 2000р. та 2008/09р. відповідно на 19,0% та 11,2%. У 2009/10р. спостерігалось збільшення потоку іноземців, оздоровлених як протягом тривалого часу, так і впродовж 1–2 днів.

Всього протягом тривалого часу у санаторно-курортних закладах АР Крим оздоровлено 254,3 тис. іноземних громадян, або 29,6% загальної кількості оздоровлених. У порівнянні з 2000р. та 2008/09р. їх кількість збільшилась на 16,7% та 10,7% відповідно

Протягом 1–2 днів відпочивало 5,7 тис. осіб, що порівняно з 2000р. та попереднім роком більше відповідно у 8,5 рази та на 38,5%. Із загальної кількості оздоровлених протягом 1–2 днів іноземні громадяни склали 18,4%.

Із загальної кількості іноземних громадян, які відвідували санаторно-курортні заклади АР Крим, 7,0 тис. осіб прибули з країн далекого зарубіжжя. У 2009/10р. їх кількість зменшилась порівняно з 2000р. та 2008/09р. відповідно на 20,7% та 13,4%. Із загальної чисельності іноземних громадян з країн далекого зарубіжжя 3,2 тис. осіб склали громадяни Польщі, 1,5 тис. осіб – громадяни Німеччини.

Як і у попередні роки, переважна більшість гостей (97,3%) склали громадяни держав, що утворилися з колишнього СРСР. Збільшення загальної кількості оздоровлених іноземців сталося за рахунок громадян саме з держав, що утворилися з колишнього СРСР. Із загальної чисельності іноземних громадян цієї категорії понад 223 тис. осіб – громадяни Російської Федерації і їх кількість проти 2008/09р. збільшилась на 12,7%. Громадяни Росії, які були оздоровлені у здравницях та закладах відпочинку АР Крим, склали 86% загальної кількості усіх зарубіжних гостей АР Крим. Крім того, кількість громадяни Білорусі у загальної кількості іноземців склали 8,5%.

Значну зацікавленість у іноземних гостей півострова, традиційно, викликає м.Ялта. Понад 25% іноземців, оздоровлених у санаторно-курортних закладах автономії, пройшли курс санаторно-курортного лікування та відпочили у цьому регіоні (у 2008/09р. – 27,7%). Користуються популярністю також міста Євпаторія та Алушта.

Основними причинами збитків у ряді санаторно-курортних підприємств можна назвати: зміни в податковому законодавстві; відсутність цілісної системи державного управління туризмом у регіонах; недосконалістю нормативно-правової бази; нечітким визначенням у законодавстві належності підприємств готельного господарства до підприємств, які надають туристичні послуги, а також які саме заклади повинні

бути віднесені до міні пансіонатів; пізній початок курортного сезону (середина червня); сезонна робота підприємств; несприятливі погодні умови; зростання споживчих цін на продукти харчування, медикаменти, послуги; подорожчання комунальних послуг, паливно-мастильних матеріалів; реконструкція матеріально-технічної бази, придбання нового обладнання, здійснення інвестиційних проектів; нетривалість курортного сезону; недостатність методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки суб'єктів підприємництва туристичної галузі з боку держави; повільними темпами зростання обсягів інвестицій; невідповідністю переважної більшості туристичних закладів міжнародним стандартам; відсутністю інноваційних проектів та наукових досліджень з питань розвитку перспективних видів туризму; недостатньою забезпеченістю рекреаційної галузі висококваліфікованими фахівцями.

Автономна Республіка Крим має потужний потенціал для збільшення доходів від санаторно-курортної діяльності, і з цією метою необхідні удосконалення в організації регулювання розвитку регіону.

Існуюча мережа санаторно-курортних закладів АР Крим у значній мірі потребує реконструкції і модернізації, необхідно вирішення питань щодо збільшення завантаженості рекреаційних установ в міжсезоння, збільшення тривалості літнього сезону. Спостерігається загальносвітова тенденція збільшення популярності турів, які поєднують відпочинок і лікування. Необхідно розвивати інфраструктуру регіону саме в цьому напрямку, оскільки відповідно до рекомендацій медиків оздоровлення на кримських курортах показано саме в не спекотний час року. М'яка зима в Криму дозволяє скористатися в повному обсязі всіма перевагами кліматотерапії і бальнеологічних процедур. Необхідно стимулювати збільшення кількості здравниць цілорічного користування і оснащувати їх обладнанням, відповідним міжнародним стандартам.

На сьогоднішній день значний вплив на вибір способів і місць відпочинку оказує вплив матеріальна забезпеченість населення. Нерівномірність в цьому плані породжує значні невідповідності між бажаннями і можливостями. Щоб реалізувати потреби всіх груп населення необхідно створювати рекреаційні установи всіх рівнів на базі природних ресурсів регіону.

За останні роки постійні реорганізації в санаторно-курортній сфері кожною політичною силою, яка приходить до влади, негативним чином позначається на ефективності її управління. У цій багатообіцяючій сфері не було досягнуто успіху через непрофесійного управління і брак коштів, відсутність дієвого механізму контролю навіть за вже виділеними коштами.

З метою стимулювання розвитку санаторно-курортного комплексу регіону доцільно здійснювати наступні заходи: удосконалити нормативно-правову базу; чітко визначити повноваження державних органів у сфері управління підприємствами санаторно-курортного комплексу; враховувати досвід розвитку рекреації в інших державах; для фінансування санаторно-курортної діяльності доцільно створити державні і місцеві позабюджетні рекреаційні фонди за рахунок: цільового рекреаційного податку, частині платежів, якими обкладаються рекреатори, коштів держбюджету, частини штрафів, якими обкладаються порушники рекреаційного законодавства; будівництво сучасних комфортабельних санаторно-курортних об'єктів і реконструкція вже наявних; розробляти та впроваджувати екскурсійні, туристичні й екологічні маршрути; облаштовувати культурно-історичні та природні об'єкти для використання в санаторно-курортних цілях; розвивати галузі господарювання, супутні санаторно-курортній діяльності; розширити спектр послуг пропонувані відпочиваючим; підвищувати кваліфікаційний рівень співробітників санаторно-курортних підприємств та установ; надання податкових пільг і створення сприятливого інвестиційного клімату; проведення цілорічного моніторингу за станом комплексів, безпосередньо залучених в санаторно-курортну діяльність.

ВИСНОВКИ.

Таким чином, здійснені дослідження дали змогу зробити наступні висновки:

- позитивна динаміка зростання основних показників діяльності підприємств санаторно-курортного комплексу стала результатом розвитку інфраструктури курорту, активної реклами, проведеної роботи з підвищення якості і діапазону наданих послуг;
- незадовільний фінансовий стан значної частини санаторно-курортних об'єктів свідчить про невідповідність способів управління цими об'єктами ринковим;
- запропоновані заходи по регулюванню розвитку санаторно-курортного комплексу сприятимуть більш ефективному використанню об'єктів санаторно-курортного комплексу АР Крим.

Джерела та література:

1. Кобанець Л. О. Концепція управління розвитком рекреаційної діяльності : монографія / Л. О. Кобанець; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2007. – 192 с.
2. Кобанець Л. А. Привлекательность рекреационного потенциала Украины / Л. А. Кобанець // Экономика Крыма. – 2003. – № 6. – С. 65-69.
3. Казачковская Г. В. Повышение эффективности управления курортно-рекреационным комплексом / Г. В. Казачковская // Экономические проблемы и перспективы стабилизации экономики Украины. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2000. – Т. 2. – С. 222-226.
4. Павленко И. Г. Исследование подходов к управлению развитием рекреационного комплекса АР Крым / И. Г. Павленко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Экономика и управление. – 2009. – № 2. – С. 255-263.
5. Рекреация: социально-экономические и правовые аспекты : монография / ред. В. К. Мамутов, А. И. Амоша. – К. : Наукова думка, 1992. – 144 с.

6. Гудзь П. В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій / П. В. Гудзь. – Донецьк : Юго-Восток, 2001. – 270 с.
7. Шаптала О. Сучасні проблеми управління рекреаційним комплексом Кримського регіону / О. Шаптала // Актуальні проблеми державного управління : наук. зб.ОФ УАДУ. – 2001. – № 7. – С. 255-263.
8. Шамагина В. В. Рекреация и туризм в системе современных приоритетов социально-экономического развития / В. В. Шамагина, С. К. Харичков. – Одесса : Ин-т проблем рынка и экон.-экол. исследований НАН Украины, 2000. – 70 с.
9. Бережная И. В. Крым – стратегия пространственного развития региона / И. В. Бережная, Е. А. Михуринская // Экономика и управление. – 2008. – № 1. – С. 7-13.
10. Лыхина Н. Д. Финансовые результаты деятельности санаторно-курортного и туристского комплекса АР Крым за 2005 г. / Н. Д. Лыхина // Финансы, денежное обращение и кредит в повышении благосостояния населения АР Крым : материалы науч.-практ. конф. (10 ноября 2006 г.). – Симферополь : Таврия, 2007. – С. 23-24.
11. Павленко И. Г. Исследование подходов к управлению развитием рекреационного комплекса АР Крым / И. Г. Павленко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Экономика и управление. – 2009. – № 2. – С. 255-263.
12. Снігова О. Ю. Розвиток рекреаційного потенціалу України: оцінка умов та перспектив / О. Ю. Снігова // Экономика и управление. – 2009. – № 4 (47). – С. 184-192.
13. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України / В. П. Руденко. – Львів : Світ, 1993. – 240 с.
14. Галушкіна Т. П. Механізм реформування територіальної екологічної політики (на прикладі курортно-оздоровчих територій) / Т. П. Галушкіна, Л. І. Новосельська, О. О. Сударкіна // Экономические инновации. – 2005. – Вып. 22. – С. 196-203.
15. Інфраструктура Крима : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cd-crimea-2011.virtual.crimea.ua/ru/infrastructure.html>
16. Санаторно-курортне лікування, організований туризм та відпочинок в Автономній Республіці Крим у 2009/10 році : стат. зб. / за ред. Н. О. Полонської. – Симферополь, 2010.
17. Курортний сезон-2011 в Криму : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pantikapei.ru/kurortnyj-sezon-2011-v-krymu.html>
18. 5 млн. туристів посетили Крим : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://saki-krim.at.ua/news/5 mln turistov posetili krym/2011-09-14-30>
19. В Криму с начала года отдохнуло почти 18 тысяч туристов : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://korrespondent.net/ukraine/events/1305375-v-krymu-s-nachala-goda-otdohnuli-pochti-18-tysyach-turistov>

Білоус І.В.

УДК 336.77.067.22

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИПУСКУ КОРПОРАТИВНИХ ОБЛІГАЦІЙ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Процесам трансформації економічної системи притаманна проблема обмеженості фінансових ресурсів підприємств та організацій. Вирішення цього питання можливе через розвиток ринку корпоративних облігацій, темпи зростання якого в Україні в останні роки набувають пошвидшення: протягом 2010-2011 рр. щорічно емітувалось цих інструментів в межах 9,49-16,58 млрд. грн. Питання організації і випуску корпоративних облігацій висвітлюються в наукових працях таких вчених як С.В. Лялін, О.М. Мозговий, В.М. Суторміна, В.В. Корнеєв, Я.М. Міркін, Б.Б. Рубцов, І.В. Добашина. Роботи цих вчених присвячені виявленню загальних тенденцій щодо організації емісії та обігу корпоративних облігацій, новим підходам для регулювання умов випуску корпоративних облігацій, розміщенню облігаційної позики, створенню інформаційної бази. Разом з тим недостатньо розробленими залишаються аспекти моніторингу ринків корпоративних облігацій в зарубіжних країнах.

Важливість проблематики вивчення умов розвитку цього ринку спонукає до аналізу зарубіжної практики емісії та організації обігу корпоративних облігацій з визначенням можливостей екстраполяції позитивного досвіду в Україні. Цілеспрямованість даної статті полягає саме в дослідженні цього питання.

Компаративний аналіз поставленої проблеми представлено на матеріалах розвитку ринків корпоративних облігацій в чотирьох країнах: США, Великобританія, Японія, Німеччина. Цьому є два пояснення. По-перше, ці країни мають порівняно найбільш розвинуті ринки корпоративного боргу, а по-друге, чітко вирізняються при цьому дві моделі організації фондового ринку – англо-американська та німецько-японська.

США. На корпоративні облігації в США припадає п'ята частина всього внутрішнього боргу. Близько 70% всіх заборгованостей по внутрішнім корпоративним облігаціям припадає на нефінансові корпорації. Випуск боргових інструментів регулюється сукупністю нормативних актів.

Відслідкуємо такі види класифікації корпоративних облігацій США: галузеву, строкову та з точки зору наявності забезпеченості. В частині галузевої класифікації корпоративні облігації в США діляться на п'ять основних видів: 1) підприємств комунального господарства (public utilities); 2) транспортних компаній (transportation companies); 3) промислових компаній (industrial corporations); 4) фінансових компаній